

Božo Škerlj, Antropologija i etnologija. Biblioteka Etnološkega društva Jugoslavije I, Beograd 1959, 59 str., 8°.

Avtor je o temi predaval na prvem posvetovanju Etnološkega društva Jugoslavije v Osijeku meseca oktobra 1958. Aktualnim izvajanjem je sledila živahna diskusija. Do izmenjave mnenj je prišlo tudi na diskusijskem večeru o tem predmetu, ki ga je organiziral Antropološki inštitut univerze v Ljubljani. Upoštevajoč te pripombe, je prof. Škerlj izoblikoval predavanje v pričujočo razpravo, ki jo je v srbskohrvatski jezik prevedel doktor Petar Vlahović, izdalo pa EDJ kot prvi zvezek svoje biblioteke.

Uvodoma govori prispevek o pojmovanju antropologije doma in v svetu: pri nas sodi antropologija k biološkim znanostim (fizična ali somatska antropologija) v nasprotju s socio-kulturno antropologijo (etnologijo). V Franciji, Angliji, ZDA in drugod pa pomeni antropologija celotno vedo o človeku, ker je le-ta psihofizična celota. Naše pojmovanje in razločevanje med antropologijo kot znanostjo o človeškem telesu po eni strani in etnologijo kot vedo o ljudski kulturi v najširšem pomenu po drugi strani, je parvizprav posledica dualistične filozofije o človeškem telesu in posebej ustvarjeni duši, kar je značilno za nemško in avstrijsko antropološko šolo v dobi rastočega imperializma. S tako razdelitvijo je otežkočen študij o človeku kot o celoti. Razprava ima predvsem namen poudariti potrebo po sodelovanju med obema vedama, tako pri študiju (v Ljubljani se antropologija in etnologija še vedno obravnavata ločeno na dveh fakultetah) kakor pri reševanju vsakodnevnih problemov, v praksi.

Avtor pregledno razpravlja o delovnih področjih antropologije in opozarja na probleme, ki so skupni obema vedama (antropologiji in etnologiji). Ti se začenjajo pri preučevanju prirodnih zakonitosti evolucije človeka (med drugim faktor izolacije; preučevanje življenja v izoliranih področjih, geografskih anekumenah; endogamija) in se zgoste pri raziskovanju socio-kulturnih faktorjev človeškega razvoja: človek — družbeno bitje, njegovo delo za pridobivanje materialnih dobrin, uporaba in odnos do teh dobrin (stanovanje, prehrana, noša), ki so različne po posameznih kulturno-etnoloških območjih (pri nas alpsko, panonsko, mediteransko). Če bi hoteli temeljito preiskati n. pr. prehrano neke pokrajine, bi moralo biti to kolektivno delo etnologov, antropologov in zdravnikov. Tu se pojavijo vprašanja sestavin prehrane (kvalitativna in kvantitativna lakota), priprava jedil, pestrost jedilnika, higiena prehrane, obredna prehrana in razni tabuji (svinina) ter splošni odnos ljudi do lastne prehrane (vrednotenje), vpliv prehrane na organizem (beljenje s svinjsko mastjo; beljenje z oljem; golšavost itd.). Podobno kompleksna kot raziskovanje prehrane so tudi druga področja.

Ko je utemeljil stične točke med obema vedama, pove avtor še nekaj misli o študijskem programu antropologije in etnologije. Ta naj bi vedno povezoval in omogočil študentom obvladanje najnujnejše problematike in osnovnih delovnih metod sorodne vede.

Danica Ževart

Milovan Gavazzi, Sudbina stare slavenske baštine kod Južnih Slavena. Biblioteka Etnološkega društva Jugoslavije 2, Beograd 1959, 41 str., 8°.

Razprava, ki je posvečena Kazimirzu Moszyńskemu, obravnava usodo raznih pojavov in oblik iz življenja prvotnih Slovanov, kakršno so v stoletjih razvoja doživele pri južnih Slovanih. Gre za relikte s področja materialne kulture (ti so poleg leksikalnih elementov ohranjeni v največji meri), socialne in duhovne. Zaradi preglednosti je avtor staroslovansko dediščino, ki jo je ugotovil v ljudski kulturi južnih Slovanov, razdelil v nekaj skupin: 1. elementi iz te dediščine so vidni pri večini južnih Slovanov; predenje in tkanje — v načinu in nomenklaturi (motak, predeno, motovilo, čisnica); gradnja lesenih stavb (zopet v tehniki in terminologiji), prometna sredstva

(čolni deblaki — monoksili, sani); poljedelsko orodje, zlasti plug. V družbenem življenju je nesporna slovanska dediščina zadruga, »sprega«, ples kolo, v običajih pa zažiganje poletnega kresa, barvanje pirhov, kult prednikov v običajih okoli zimskega solsticija; 2. staroslovanske dediščine, ki se je ohranila samo pri nekaterih skupinah južnih Slovanov: jarma za dve živinčeti hkrati, ki ga poznajo vsi Slovani (»slovanski jarem«) in za katerega je gotovo, da so ga južni Slovani prinesli s seboj s severa, dinarsko področje v celoti ne pozna. Stožčasta preslica (koželj) se uporablja samo na (severo) zahodnem in na vzhodnem ozemlju južnih Slovanov. Svatbeni venec je udomačen le v Liki, Podravini, Slavoniji; 3. posamezni elementi iz stare dediščine nastopajo osamljeno. Nekaj vasi v Liki (Počitelj, Divoselo) pozna oz. je v bližnji preteklosti poznalo preproste smučiči, ki s svojim nazivom »rtve« dokazujejo, da so dediščina s severa. Izvor bloških smučiči še ni jasen, vendar meni avtor, da naziv zanje ne izvira iz jezika starih Slovanov. (V svoji doktorski disertaciji pa je dr. B. Orel prišel do povsem drugih ugotovitev.) — V poslednjem poglavju razpravlja pisec o vzrokih, zaradi katerih so se posamezni pojavi iz stare domovine ohranili tako, kot so pokazala gornja izvajanja. To so storile zgodovinske (srečanje dveh kultur itd.), geografske, klimatske, ekološke in druge prilike. Razpravici je dodan seznam literature in izčrpen povzetek v angleščini.

Danica Ževart

Etnološki pregled I. Beograd 1959.

S precejšnjo zamudo je izšel prvi letnik glasila Etnološkega društva Jugoslavije, katerega potrebo so člani močno naglašali na svojih posvetovanjih, zlasti v Banja Luki junija 1959. Doslej je izhajalo več etnoloških publikacij, ki so prikazovale delavnost posameznih muzejev in ustanov, a so bile pretežno regionalnega značaja. Novo ustanovljeni Etnološki pregled pa poudarja, da bo obravnaval najširšo etnološko problematiko južnih Slovanov in Balkanskega polotoka. Povezoval bo domače in tuje strokovnjake, ki preučujejo te probleme in jih hkrati seznanjal s položajem te vede v svetu. Za zdaj bo Etnološki pregled izhajal v eni knjigi letno.

Z dvema prispevkoma pričujočega Etnološkega pregleda smo se okvirno seznanili že na strokovnih posvetovanjih, kjer sta nam bila posredovana v obliki referatov (Bratanić, Filipović). Tu sta objavljena v bolj izdelani obliki in z vso potrebno dokumentacijo. Branimir Bratanić razpravlja o Etnološkem atlasu Jugoslavije, ki je osrednja kolektivna naloga jugoslovanskih etnologov. Iz kronološkega pregleda etnoloških in lingvističnih atlasov v svetu sledi, da smo v tem pogledu med zadnjimi v Evropi. Kot ilustrativno gradivo k posameznim razpravam so bile sicer že izdelane razne karte, Etnološki seminar v Zagrebu je začel tudi s sistematičnim kartografskim etnografskim pojavom — vse te izkušnje bodo za bodoče delo koristne — vendar je realizacija Etnološkega atlasa Jugoslavije težavna naloga, tako po obsežnosti in dolgotrajnosti dela kakor tudi zaradi finančnega in kadrovskega vprašanja. Avtor razpravlja o raznih problemih v zvezi z atlasom: namen in možnosti atlasa, vsebina in obseg, viri in končno organizacija dela. Ta poslednja izvajanja predočujejo nekak okvirni načrt za izvedbo našega Etnološkega atlasa.

Milenko Filipović je zbral dokaj gradiva o temi »Bakarno ili mjedeno gumno«. Ta toponim je pogosten v srednjih in južnih pokrajinah Jugoslavije. »Gumno« ne pomeni samo mesta, kjer vrše žito, ampak nasploh prostor, kjer se opravljajo razna dela: obdelava rudnin (naziv »bakarno«, »mjedeno« — med!), lončarskih izdelkov — torej važna gospodarska opravila, v katera so po nekdanjem verovanju posegale nadnaravne sile. Od tod predstava, da se na gumnu zbirajo čarovnice. Razširjeno je izročilo, da segajo Srbi do »bakarnog gumna«, ki pa topografsko ni opredeljeno. Nepojasnjeno ostane